

Dankzij de inzet van gemotiveerde vrijwilligers is in 2022 ruim 100.000 kilo vis gered.

Vis in ademnood

TEKST

Frank Bosman, Niels Houben,
Mark Kouwenhoven en
Roland van Aalderen

ILLUSTRATIES

Sijmen van den Berg en
Sportvisserij Nederland

De zomer van 2022 was één van de warmste, zonnigste en droogste ooit. Vooral voor ondiepe wateren had dit grote gevolgen voor de visstand. Door het droogvallen van sloten, beken en ondiepe plassen, maar ook door lage zuurstofgehalten, dreigden veel vissen te sterven. Dankzij de inzet van de visambulance en met behulp van vele vrijwilligers, zijn talloze vissen van de verdrogingsdood gered.

Wat betreft hete zomers en hoge temperaturen staat 2022 op de derde plaats na 2003 en 2018. Ook de zonnestraling was deze zomer met 238 watt per vierkante meter record hoog. Daarnaast was 2022 ook extreem droog. Na een natte juni, volgden twee maanden met nauwelijks neerslag. De neerslag die nog wel viel, kwam in de vorm van korte, felle buien. Eind augustus was het landelijk neerslagtekort 300 millimeter, driemaal zo hoog als tijdens normale zomers. De cocktail van droogte, zon en warmte leidde in de hogere delen van

Nederland tot sterke verdroging, waarbij veel waterlopen abnormaal lage waterpeilen vertoonden of zelfs droogvielen. Op veel plaatsen in het oosten en zuiden van het land kwam vis daardoor massaal in de problemen.

In de lagere delen van Nederland vielen de problemen gelukkig mee. Verspreid over Nederland kwamen er ook wel vissterftes voor, meestal door een riooloverstort of werkzaamheden bij het water. Ook achterstallig baggeronderhoud kan sterfte veroorzaken, wanneer bij

langdurige hitte afbraakprocessen snel verlopen en tot zuurstofgebrek leiden.

Ambulance voor vissen

Sinds de zeer droge zomer van 2018 is gewerkt aan het opzetten van de VISambulances. Begin 2022 is er voor de VISambulances nog een uitgebreide investering gedaan in de aanschaf van materiaal om vis te redden. De VISambulances zijn gestationeerd bij de federaties en Sportvisserij Nederland financiert en faciliteert waar nodig.

Visambulance

De VISambulances zijn mobiele teams van vrijwilligers en beroepskrachten van de hengelsportfederaties, die zijn aangesloten bij Sportvisserij Nederland. Sinds begin dit jaar zijn er tien van deze VISambulances beschikbaar. De VISambulances beschikken over professioneel materiaal om water te beluchten, vangstmiddelen zoals elektrovisapparatuur, kleine zegens, keurnetten en transportmiddelen zoals teilen en beluchtte transportbakken voor vervoer van vis. Daarnaast is er kleding voor medewerkers van deze teams beschikbaar en zijn de VISambulances meestal herkenbaar aan het opvallende logo en de kleurstelling. De VISambulances opereren in overleg met de waterbeheerder en zijn op de hoogte van wet- en regelgeving. Ze worden alleen ingezet bij calamiteiten.

Honderd ton vis

In totaal kwamen de VISambulances in 2022 meer dan 100 keer in actie. Naar schatting is er meer dan 100.000 kilo vis gered uit droogvallende watergangen. De vis werd daarbij verplaatst naar water in de nabije omgeving. Niet altijd was het nodig om de vis weg te vangen en te verplaatsen. Bij zuurstofgebrek zijn er beluchters ingezet die vissterftes hebben voorkomen. Pas in uiterste nood wordt vis overgezet naar ander water, dit wordt altijd beoordeeld in overleg met het waterschap en de deskundige medewerkers van de VISambulances. Bij het overzetten ging het vaak om algemene soorten als brasem, blankvoorn, snoek en karper maar ook zeldzamere soorten als kleine en grote modderkruiper en beekprik zijn gered uit wateren die later volledig zijn drooggevallen.

Regionale verschillen

De VISambulances van Sportvisserij Oost-Nederland, Hengelsport Federatie Midden Nederland en Sportvisserij Zuidwest Nederland moesten het vaakst uitrukken. Dit gebeurde vooral in het oosten van Gelderland, het zuiden van Overijssel, het oosten van Noord-Brabant en langs de Gelderse IJssel en Waal. In de overige delen van Nederland waren er juist weinig problemen met vis.

Wat betreft omvang waren de reddingsacties in de uiterwaarden langs de Waal en IJssel het grootst. Door de extreem lage rivierstand in juli en augustus vielen uiterwaardplassen en ook binnendijkse

plassen dicht bij de rivier nagenoeg droog. Deze plassen met een bodem van rivierklei, zijn voedselrijk en herbergen relatief grote visbestanden. De reddingsacties langs de rivieren betroffen bijna altijd omvangrijke overzetacties van honderden tot duizenden kilo's vis, die werden weggevangen en overgezet naar de rivier. Niet op alle plaatsen bleek dit mogelijk. De capaciteit en beschikbare materialen voor reddingsacties zijn gelimiteerd.

Qua frequentie kwamen de meldingen in droogvallende beken en weteringen op de hogere zandgronden het meest voor. Het ging daarbij om kleinere hoeveelheden vis maar dus wel verspreid over een groot aantal locaties. De diversiteit in vissoorten is op deze locaties groter dan langs de rivieren. Vissen werden overgezet naar locaties in de directe omgeving die

wat betreft milieuomstandigheden voldoende mogelijkheden bieden deze extra vissen te herbergen.

Ondanks het warme en droge weer bleef het aantal stortbuien beperkt. Riooloverstorten of zuurstofgebrek door warmte kwamen daardoor gelukkig weinig voor.

Samenwerking waterschappen

Met de meeste waterschappen zijn afspraken gemaakt over het redden van vis. Deze afspraken zijn vastgelegd in calamiteitenprotocollen. In de basis komen deze afspraken erop neer dat bij melding van vis in nood of vissterfte direct contact wordt gezocht met het calamiteitsnummer van het waterschap. Vervolgens vindt als eerste een beoordeling van de situatie plaats door een medewerker van het waterschap. Het waterschap bepaalt vervolgens welke inzet gedaan moet worden om eventuele calamiteiten op te lossen. Meest voor de hand liggend is als eerste dat de oorzaak van de calamiteit wordt weggenomen. Wanneer dit niet of niet direct mogelijk is kunnen de omstandigheden ter plaatse verbeterd worden door bijvoorbeeld beluchten of doorspoelen. Wanneer dat ook niet mogelijk is wordt in overleg tussen waterschap en federatie de vis in nood indien mogelijk gevangen en verplaatst naar water elders.

Extreme droogtes zullen steeds vaker voorkomen.

De VISambulances beschikken over professioneel materiaal en menskracht om vis te redden.

Nieuwe inzichten

De reddingsacties hebben nieuwe inzichten opgeleverd, met name welke delen van beken en andere waterlopen gevoelig zijn voor droogte. Het Waterschap Rijn en IJssel heeft dit goed opgepakt door deze kennis, vaak aangeleverd door vrijwilligers, te verzamelen in een speciale app. In deze app kunnen vrijwilligers aangeven waar refugia in beken ontbreken. Het waterschap kan vervolgens extra diepte in de beekloop creëren. Door deze aanpak worden toekomstige calamiteiten met vis voorkomen of wordt de overlevingskans sterk vergroot.

Verder is er meer bekend geworden over het voorkomen van populaties

beschermde of zeldzame vissoorten. Zo zijn tijdens reddingsacties in het gebied van Waterschap Rijn en IJssel meerdere populaties van de grote modderkruiper ontdekt.

Structurele aanpak

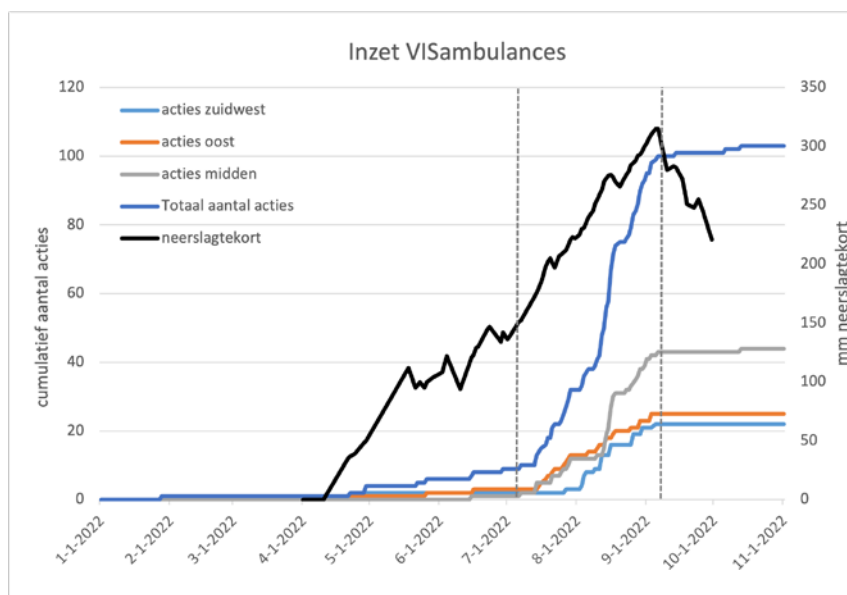
Door klimaatverandering zal extreme droogte vaker leiden tot droogvallende beken en watergangen. Maar niet alleen droogte kan een risico vormen. Ook na hoosbuien en vervuiling kunnen vissen via riooloverstorten door zuurstoftekort het loodje leggen. Deze weersomstandigheden zullen waarschijnlijk vaker voorkomen; een duurzame oplossing om vissterfte te voorkomen is daarom gewenst. Sportvisserij Nederland

begeeft zich in dit dossier op meerdere paden. Zo geeft de brochure Klimaatverandering en vis aanbevelingen aan waterbeheerders over hoe in de toekomst deze problemen afgewend kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan diepere schuilplekken in een watergang. Voorkomen is altijd beter dan genezen. Naast het meedenken aan structurele oplossingen, blijft de inzet ook gericht op het uitvoeren van reddingsacties.

Media-aandacht

De reddingsacties kregen veel aandacht in de media. De NOS, SBS6 en RTL hebben items gemaakt over de reddingsacties. Ook de regionale omroepen (Gelderland, Brabant en RTV Oost) hebben aandacht voor de reddingsacties gegeven – dat geldt ook voor diverse kranten. Het bewustzijn van de droogte zal hierdoor vergroot zijn. Hopelijk leidt deze bewustwording tot een versnelde aanpak van verdroging en een visvriendelijker waterbeheer, waardoor vissterfte minder vaak zal voorkomen.

Het aantal keren dat de visambulances in actie kwamen afgezet tegen het olopende neerslagtekort. De grijze stippellijnen geven het begin en einde van de droogteperiode aan.

Een zeer droog 2022

Hoe droog de zomer van 2022 is geweest is te vinden op de website van het KNMI: <https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten/2022/zomer>